

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Duktiga flickor och busiga pojkar

Förvaltningsrättens konstruktion av kön i LVU-domar

Matilda Sköld och Linn Didriksson

Kandidatuppsats SOPB63
VT 2024
Handledare: Em Andersson

Abstract

Authors: Matilda Sköld och Linn Didriksson

Title: *“Good girls and naughty boys - The courts construction of gender in LVU court orders”* [Translated title]

Supervisor: Em Andersson

Assessor: Lupita Svensson

The aim with this study was to investigate how gender is constructed by the court in court orders regarding the Care of Young Persons (Special Provisions) Act. We wanted to draw attention to how gender discourses were used to describe the norm-breaking behaviors of boys and girls. To do this we used the method of discourse psychology and the empirical material consisted of 32 court orders with an even distribution of the genders boys and girls. We found different ways in how the genders were described which resulted in three major categories and within these categories we found the gender discourses of the good girl and the naughty boy.

Key words: construction of gender, gender discourses, norm-breaking behavior, discourse psychology.

Innehållsförteckning

Inledning	4
<i>Problemformulering</i>	4
<i>Syfte och frågeställningar</i>	5
<i>Arbetsfördelning</i>	5
Bakgrund	6
<i>Socialtjänstlag (2001:453)</i>	6
<i>Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga</i>	7
<i>Normbrytande beteende</i>	7
<i>Könssnormer</i>	8
<i>Den unge</i>	9
<i>Kön och genus</i>	9
Forskningsläget	9
<i>Forskning kring genus i LVU-domar och dess rekvisit</i>	10
<i>Normer och värderingar som grund för annat socialt nedbrytande beteende</i>	11
<i>Flickors och pojkars problembilder inom socialt arbete och tvångsvård</i>	13
<i>Sammanfattning av forskningsläget</i>	14
Teoretiska utgångspunkter	14
<i>Socialkonstruktivism</i>	15
<i>Diskurspsykologi som teori</i>	15
<i>Heterosexuella matrisen och performativa handlingar</i>	17
<i>Tillämpning av teori</i>	17
Metod och metodologiska överväganden	18
<i>Val av metod</i>	18
<i>Urval och tillvägagångssätt</i>	19
<i>Metodens tillförlitlighet</i>	21
<i>Forskningsetiska överväganden</i>	23
Analys och resultat	24
<i>Att vara kriminell eller ha ett dåligt umgänge</i>	24
Pojkar som kriminella och flickor som utåtagerande.....	24
Flickor som passivt kriminella genom sitt umgänge.....	28
<i>Att prova tyngre droger eller använda narkotiska preparat</i>	28
Pojkar som vägrar drogtest och flickor som missbrukar.....	28
Flickor som självmedicinerar och tar överdoser.....	31
<i>Olika oro för olika kön</i>	33
Pojkar som vagabonder och flickor som utsätter sig för fara.....	33
Pojkars framtid och flickors bristande skolgång.....	34
Flickors bristande självrespekt och pojkars respektlöshet.....	36
Slutdiskussion	38
Referenser	41

Inledning

Problemformulering

Under 2022 omhändertogs cirka 3 600 unga enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (Socialstyrelsen 2023). Att omhänderta individer enligt denna tvångslag är den sista utvägen när vård inte kan ges på frivillig väg. Ett omhändertagande utan samtycke kommer alltid att innebära ett stort ingripande i den enskildes liv, och ett beslut om tvångsvård behöver därför grundas på sakliga grunder. En undersökning av vilka normer och stereotypa föreställningar om kön som kan ligga till grund för ett beslut om omhändertagande, är med tanke på dess ingripande konsekvenser därför relevant.

Normer och diskurser spelar en betydande roll inom socialt arbete. Normen är det som eftersträvas och det är enligt normer insatser och vård utformas när individer uppvisar ett normbrytande beteende. De rådande normerna är kopplade till stereotypa könsföreställningar vilka i sin tur påverkar förståelsen av, och förväntningarna på, de olika könen (Andersson Vogel 2012, s. 16). Även tvångsvården är starkt influerad av könsnormer. Tvångsvården är ursprungligen utformad efter pojkar varför flickornas behov anses mer komplicerade att tillgodose, vilket dessutom riskerar att osynliggöra flickors specifika problem och behov (Laanemets & Kristiansen 2008, s. 40).

Könsnormer bidrar till att upprätthålla konstruktionen av kön genom att tillskriva pojkar och flickor olika egenskaper. De ungas beteende förklaras utifrån normer för flickor respektive pojkar, vilket påverkar förståelsen av hur flickor och pojkar bör vara. Könsnormer och föreställningar om kön i LVU-domar är av betydelse för socialt arbete av flera anledningar. De unga som förekommer i dessa domar har haft kontakt med socialtjänsten i ett tidigare skede, och i och med beslut om LVU kommer de även ha det efter att beslut är fattat. Socialtjänstens utredningar utgör dessutom grund för förvaltningsrättens beslut. Att vara medveten om hur diskurser, normer och värderingar påverkar oss som socialarbetare och vilka konsekvenser de kan utgöra för den unge, är därav av stor vikt.

Även om lagen ska vara könsneutral i sin tillämpning är den starkt påverkad av moraliserande och rådande normer och diskurser. Att det görs olika bedömningar

av den unge baserat på deras kön innebär att det råder olika rättsliga normer gäller för flickor och pojkar vid beslut om LVU (Schlytter 1999, s. 135ff.). När förvaltningsrätten genom beslut avgör vilka beteenden som anses vara normbrytande för pojkar respektive flickor, tydliggörs samtidigt vilka beteenden som förväntas av de olika könen.

Förståelsen av ungdomars problem och beteenden är förankrade i rådande normer, diskurser, stereotypiska föreställningar och förutfattade meningar. Dessa är föränderliga över tid och av den anledningen behöver ungdomars beteenden förstås i sin tid och i sitt sammanhang. Samtidigt som förvaltningsrätten påverkas av normer bidrar förvaltningsrätten även till att legitimera befintliga normer och diskurser i och med upprätthållandet av dem. Genom att undersöka hur förvaltningsrätten använder normer och diskurser för att beskriva de ungas beteenden, är det möjligt att utläsa vilka normer och föreställningar som spelar in vid förvaltningsrättens beslut.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur förvaltningsrätten bidrar till konstruktioner av kön i och med de beskrivningar som görs av unga i LVU-domarna.

- Vilka beteenden konstrueras som normbrytande för flickor respektive pojkar?
- Vilka könsdiskurser används i domarna?

Arbetsfördelning

Under arbetets gång har vi sett till att arbetsfördelningen varit jämnt fördelad. Vi har inte haft specifika ansvarsområden utan har hjälpts åt och varit delaktiga båda två i alla uppsatsens delar. Vissa avsnitt i uppsatsen inledande delar har delats upp oss sinsemellan för att skapa en grund för oss att tillsammans bygga vidare på. Under analysen har vi gemensamt tolkat vårt material för att producera text och resonemang. I metodavsnittet kommer vi att tydliggöra uppdelningen av empiriskt material mer detaljerat.

Bakgrund

För att bidra med tydlighet kommer vi nedan redogöra för de lagar, begrepp och termer som genomgående används i denna studie. Förtydligandena i detta avsnitt berör de begrepp som inte tillhör teorin, vilka förklaras i teoriavsnittet istället.

Socialtjänstlag (2001:453)

Socialtjänstlag (2001:453) som hädanefter att förkortas med SoL, är en ramlag som beskriver hela socialtjänstens arbete, ansvar och skyldigheter. I denna beskrivning sammanfattas de aspekter i SoL som är relevanta för studien och socialtjänstens arbete med barn och unga. Enligt 2 kap. 1 § SoL är det socialtjänsten i varje kommun som har det yttersta ansvaret för att dess invånare får den hjälp och det stöd de behöver. En målgrupp som tydligt uppmärksammas i SoL är barn och unga och socialtjänstens arbete med, och för dem. I 11 kap. SoL redogörs utredningsarbetet kring orosanmälningar som rör barn och unga. Vad som är viktigast att lyfta fram är att barnets bästa alltid ska vara vägledande för socialtjänstens arbete. Alla insatser via socialtjänstlagen är frivilliga och ska ske i samverkan med dem de berör enligt 3 kap. 5 § SoL.

Enligt 5 kap. 1 § SoL ska socialtjänsten bland annat “med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och unga som har visat tecken till en ogynnsam utveckling” och “[...] verka för att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem”. I de fall där en utredning mynnat ut i att ett barn eller en ungdom far illa är det socialtjänstens ansvar att se till att de får den hjälp de behöver. Eftersom SoL bara är tillämplig då det finns ett samtycke behöver lagen kompletteras med en tvångslagstiftning, för de fall där samtycke saknas och situationen för barnet eller den unge är så pass illa att socialtjänsten behöver ingripa. Denna tvångslagstiftning förklaras nedan.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är ämnad att komplettera socialtjänstlagen då insatser för den unges vårdbehov inte kan ges på frivillig väg. För att LVU ska bli aktuell framgår det i 1 § LVU att socialtjänsten måste ha uttömt möjligheten att bereda vård på frivillig väg. För att kunna få igenom ett omhändertagande enligt LVU ska det saknas samtycke från antingen vårdnadshavare eller den unge själv, om hen har fyllt 15 år. Utöver detta krävs också att den unge uppfyller rekvisiten i 2 § eller 3 § LVU, det som vanligen kallas för *miljöfallen* respektive *beteendefallen*. Gemensamt för de båda paragraferna är att risken för att den unges hälsa eller utveckling skadas måste vara påtaglig. Rekvisit kan förklaras som de grunder som måste uppfyllas för att lagen ska vara tillämplig.

Rekvisiten för beredande av vård enligt 2 § LVU baseras på den unges förhållanden i hemmet. Det kan gälla fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller annat i hemmet som innebär en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling.

Rekvisiten för beredande av vård enligt 3 § LVU baseras på den unges eget beteende och agerande. Det kan gälla *missbruk av beroendeframkallande medel*, *brottslig verksamhet* eller *annat socialt nedbrytande beteende* som innebär en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling.

Det är socialnämnden, socialförvaltningens beslutande politiker, som ansöker om vård enligt LVU hos förvaltningsrätten. Socialnämnden grundar sin ansökan på det som framkommit i socialtjänstens utredning om barnet eller den unge. Det är sedan förvaltningsrätten som beslutar om det föreligger sådana vårdbehov enligt LVU som ovan är beskrivet.

Normbrytande beteende

Samtliga rekvisit i 3 § LVU anses utgöra ett normbrytande beteende, detta genom att beteendena bryter mot samhällets grundläggande normer. Nedan proposition är ofta hänvisad till i de domar vi utgått från som empiriskt material. Förarbeten,

som propositioner, används av förvaltningsrätten vid beslut om LVU och syftar till att tydliggöra vad som kan tolkas som ett normbrytande beteende.

Med "socialt nedbrytande beteende" menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Exempel på detta är att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Vidare kan det vara fråga om att den unge vistas - annat än tillfälligt - i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb. Det bör dock framhållas att beteendet även skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling (Prop. 1989/90:28 s. 109).

Trots att några få exempel anges ovan är tolkningsutrymmet av normbrytande beteende fortfarande stort. Samtidigt som normbrytande beteende delvis definieras anges inte uttryckligen vad som ses som norm, utan detta förblir underförstått, vilket även är fallet i domarna vi utgår från i vår undersökning. Vilka beteenden som tolkas som normbrytande och inte kommer att utgöra en central del av vår analys och vårt resultat.

Könssnormer

Mattsson (2021, s. 56) förklarar hur kategoriseringen man och kvinna enligt feministisk teori utgår från mannen som norm. Det finns ingen neutral utgångspunkt från vilken kvinnligt och manligt ses som likvärdigt. Kvinnan jämförs ständigt med mannen och framställs i och med detta som avvikare, medan mannen utgör normen vilken inte ifrågasätts.

Utifrån denna grund utgår vi från att det en man är kan en kvinna inte vara. I vår analys av hur kön konstrueras har vi därför valt att utgå från den sociala konstruktionen om den "duktiga flickan" och den "busiga pojken", som vi anser vara rådande normer i samhället. Den busiga pojken tillåts vara mer gränsöverskridande och eftersom mannen är norm ges pojkar handlingsutrymmet att göra lite som de vill utan att detta ses som avvikande. Jämför vi detta med

konstruktionen av den duktiga flickan blir det hon gör, som inte tillskrivs vara "kvinnligt", som avvikande och därmed normbrytande. I och med att kvinnor avviker genom att vara kvinnor, innebär ett normbrytande beteende hos flickor ett dubbelt avvikande.

Den unge

I SoL tydliggörs att benämningen barn avser människor under 18 år. I LVU används däremot benämningen *den unge* vilket syftar på individer som kan vårdas av LVU. När barn fyllt 18 år kan de endast beredas vård enligt 3 § och vården kan då som längst pågå till den unge fyller 21 år. I och med att barn i juridisk mening blir vuxna efter 18 års ålder så innefattar begreppet *den unge* även de som fyllt 18 år. Vi kommer därför att använda oss av benämningen *den unge/ de unga* när vi syftar till de personer som omnämns i domarna.

Kön och genus

I vardagligt tal och lite förenklat kan kön förstås som biologiskt och genus som socialt. Mattsson (2021, s. 67f.) förklarar att kön och genus är viktiga begrepp inom genusvetenskaplig forskning men att forskare och teoretiker har olika åsikter kring hur dessa begrepp hör samman och påverkar varandra. Generellt är forskarna överens om att båda begreppen är socialt konstruerade. Kön och genus är därav att inte förstå som något beständigt utan som ett ständigt skapande och upprätthållande. För tydlighetens skull kommer vi i vår undersökning att använda begreppet kön och främst kommer vi att tala om konstruktionen av kön. När vi benämner de unga i domarna som flickor och pojkar utgår vi från det juridiska könet som framgått i domarna, det är därmed inget vi på egen hand tillskrivit dem.

Forskningsläget

I detta avsnitt kommer relevant forskning kopplat till vår undersökning att redovisas. Eftersom få forskningsstudier utgår från LVU-domar som empiriskt material, och ännu färre avser LVU och kön, redovisas även forskning som rör

kön i socialt arbete samt tvångsvård i sin helhet. För att få fram forskning har vi använt oss utav databasen LUBsearch där vi sökt på ord som: LVU, kön, genus, tvångsvård, socialtjänst, socialt nedbrytande beteende, normbrytande beteende, könsnormer och diskurs i olika konstellationer. Samma ord har använts för sökning på engelska vilket resulterat i ett par internationella artiklar. Vi har valt att främst utgå från svensk forskning då LVU är en svensk lag och då vi är intresserade av normer och diskurser, vilka är kulturellt och tidsmässigt påverkade. Forskningsläget presenteras enligt temana *forskning kring genus i LVU-domar och dess rekvisit, normer och värderingar som grund för annat socialt nedbrytande beteende och flickors och pojkars problembilder inom socialt arbete och tvångsvård.*

Forskning kring genus i LVU-domar och dess rekvisit

Astrid Schlytter (1999, s. 135f.) använde i sin studie LVU-domar från 1994 som empiriskt material och fokuserar studien kring 3 § LVU. Hon kom fram till att det råder ett dubbelt normsystem, att det finns olika rättsliga normer för flickor och pojkar. Detta innebär i korthet att pojkar tilldelas ett större handlingsutrymme medan flickor inte endast ses som ansvariga för sina egna handlingar utan även för andras handlingar, vilket även Pettersson och Andersson Vogel skriver om (2023, s. 114). Schlytter (1999, s. 135) menar vidare att det finns tydliga könsskillnader inom samtliga rekvisit. Inom missbruksrekvisitet är tröskeln lägre för flickor samtidigt som bruket av beroendeframkallande medel inte behöver vara lika väldokumenterat som för pojkarna. Missbruksproblematiken skiljer sig även åt mellan pojkar och flickor, vilket även Anderberg och Dahlberg (2018, s. 31ff.) beskriver i sin studie. Flickor har vanligen ett högre intag av alkohol och ofta i kombination med narkotika, i regel opiater. Hos pojkar är cannabis den mest förekommande drogen. Flickor har dessutom ofta ett högre intag generellt samt att deras missbruksproblematik direkt kopplas till psykiatriska problem. Schlytter (1999, s. 79) förklarar vidare att missbruksrekvisitet är vanligare hos flickor än hos pojkar medan flest pojkar kopplas till brottsrekvisitet. Annat socialt nedbrytande beteende är dock det rekvisit som är vanligast förekommande för både flickor och pojkar även om andelen flickor är högre. Könsskillnaderna inom det sistnämnda rekvisitet blir tydligast när det kopplas till flickors kroppar och

beteendet på detta sätt sätts i kontext. Hur sexualitet är relevant för den unges beteende läggs särskild vikt vid i flickornas domar, vilket både Schlytter (1999, s. 95) och Agnafors, Kakaee och Altamirano Ponce (2017/2018, s. 630) beskriver.

Pettersson och Andersson Vogel (2023) utgår även de i sin rapport från bland annat LVU-domar enligt 3 §. Deras resultat skiljer sig från Schlytters studie då Pettersson och Andersson Vogels material visar på att missbruksrekvisitet är mer vanligt bland pojkar och att en skillnad rörande dokumenterat missbruk ej framgick i deras material (2023, s. 47). Ytterligare en skillnad avser vilket beroendeframkallande medel domarna hänvisar till då Schlytter (1999, s. 112) talar om alkohol och Pettersson och Andersson Vogel (2023, s. 46f.) om narkotika som den vanligaste drogen för domar gällande båda könen. Alkohol i kombination med narkotika förekommer i Pettersson och Andersson Vogels rapport och de belyser att det uttrycks en särskild oro för flickors alkoholkonsumtion. De redovisar även en mer jämn fördelning av rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende bland pojkar och flickor än vad Schlytter gör. Brottslighetsrekvisitet ligger vanligare till grund för ansökan för pojkar i båda undersökningarna, dock skriver Pettersson och Andersson Vogel (2023, s. 45) att det är få fall där brottskriteriet uppfylls. Totalt, sett till samtliga rekvisit, står pojkar för cirka $\frac{2}{3}$ av domarna och andelen pojkar är således högre, vilket är fallet i båda studierna och även flertal andra (Schlytter 1999, s. 78; Pettersson & Andersson Vogel 2023, s. 36; Agnafors; Kakaee & Altamirano Ponce 2017/2018, s. 624).

Normer och värderingar som grund för *annat socialt nedbrytande beteende*

Att rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende har en öppen formulering innebär att rekvisitet även är öppet för tolkning. Otydligheten syftar till att kunna omfatta och täcka olika beteenden då osäkerhet råder, vilket innebär att normer och värderingar utgör en betydande faktor vid beslutstagande (Agnafors, Kakaee & Altamirano Ponce 2017/2018, s. 614f.). Rekvisitet ger domstolen stort handlingsutrymme i fråga om att avgöra vilket typ av beteende som anses utgöra ett normbrytande beteende. Det normbrytande beteendet ligger sedan till grund för att avgöra om beteendet är socialt nedbrytande. Samtidigt skriver Andersson

Vogel (2012, s. 36) att tidigare forskning kring normbrytande beteende huvudsakligen fokuserar på pojkars beteenden vilket påverkar hur vi ser på flickors beteenden. En överhängande risk är att flickors beteenden missförstås och att flickornas behov osynliggörs.

Samtidigt som lagen ska vara könsneutral både påverkas och bidrar den till att upprätthålla föreställningar kring manligt och kvinnligt (Schlytter 1999, s. 137). Dessa ligger således till grund för vad som anses som annat socialt nedbrytande beteende hos flickor respektive pojkar vid beslut kring den unge. I flickornas fall hör dessa normer samman med deras kroppar och allt den symboliserar. Flickors beteenden hamnar i skymundan och tonvikten läggs vid det biologiska. På samma gång tydliggörs ansvaret som tillkommer med kvinnokroppen. Detta då det är upp till flickorna att de inte utsätter sig för risker att bli utsatta eller utnyttjade samtidigt som de själva anses ansvariga om något skulle ske (Schlytter, 2016, s. 113ff.). Hos pojkarna beskrivs framför allt ett respektlöst, utåtagerande och kriminellt beteende som oroväckande. Oro för flickor kretsar främst kring deras psykiska mående, vilka eventuella risker de skulle kunna utsätta sig själva för och beskrivningarna är till sin karaktär mer vaga (Pettersson & Andersson Vogel, 2023, s. 114). Vidare menar de att oro för vilka kretsar den unge vistas i endast är något som kopplas till flickor. Detta blir tydligast i relation till frånvaron av oro av samma anledning rörande pojkar. Avviker pojkar från hemmet eller boendet beskrivs detta som vagabonderande, något som inte anges i flickornas domar. Även om sexualitet anses ligga till grund för flickors beteende vid bedömningar är det framför allt i domar för pojkar sexualbrott eller sexuellt överskridande beteenden lyfts (Pettersson & Andersson Vogel 2023, s. 52ff.).

Kritsotakis et al. (2016, s. 2109) utförde en studie bland universitetsstudenter på Kreta för att kartlägga flickor och pojkars riskbeteenden. De kom fram till att normer, värderingar och förväntningar på flickor respektive pojkar starkt påverkar de olika riskfyllda beteendena för de olika könen. Pojkar uppvisar vanligen fler riskbeteenden och författarna menar att dessa beteenden behöver förstås i sitt sammanhang. Samtidigt är det vanligt att pojkar beskrivs som mer utåtagerande än flickor, vilket flertal forskare bekräftar (Andersson Vogel 2012, s. 30f.; Pettersson & Andersson Vogel 2023, s. 113). En studie som Clopton et al. (2006, s. 320) genomfört redovisar dock ett avvikande resultat jämfört med ovan. Studien

genomfördes på ett behandlingscenter i USA där syftet var att kartlägga eventuella könsskillnader sett till behov och problembilder. Resultatet visade på att pojkar vanligen uppvisade fler riskbeteenden och att fler flickor led av psykisk ohälsa. Däremot redovisade deras studie att flickor även i samma omfattning som pojkarna uppvisade ett utåtagerande beteende, vilket är ett resultat som skiljer sig jämfört med andra forskningsstudier.

Flickors och pojkars problembilder inom socialt arbete och tvångsvård

Disciplinering och gränssättning utgör en viktig grund inom tvångsvården men hur detta görs skiljer sig åt för pojkar respektive flickor. Flickorna ska stärkas genom samtal där de lär sig att veta bättre, ta ansvar och öka medvetenheten kring sig själva och sitt beteende. Pojkarna ska lära sig att visa respekt och foga sig (Laanemets & Kristiansen 2008, s. 63ff.). Andersson Vogel (2016, s. 116ff.) bekräftar att pojkar inom socialtjänsten beskrivs som kriminella och att flickor internaliserar sin problematik. Hon förklarar hur dikotomier präglar sättet att tala om pojkar och flickor vilket således gör dem till varandras motsatser samt upprätthåller stereotypa könsroller. De ungas beteenden förstås utifrån rådande normer och diskurser, vilket både möjliggör och begränsar förståelsen och därmed även beskrivningarna av flickor och pojkar. Även Blomberg, Kroll och Meeuwisses (2013, s. 323f.) beskriver i sin studie hur normer, värderingar och stereotypa föreställningar är anledningen till att olika bedömningar gällande unga görs. Studien utgick från att jämföra nordiska socialarbetares bedömningar i sitt arbete med barn och unga. Socialarbetarna menade att det som var allra svårast var att besluta vilka beteenden som kan anses vara typiska för ungdomar. Detta för att i sin tur avgöra var gränsen för ett normbrytande beteende går och samtidigt avgöra när samhället, i form av socialtjänsten, behöver ingripa för att ta ansvar.

En medvetenhet kring könsnormer och förväntningarna på att leva upp till dessa är nödvändig för att förstå både de unga och deras beteenden (Kritsotakis et al. 2016, s. 2109). Anderberg och Dahlberg (2018, s. 31ff.) som i sin studie undersökt riskfaktorer hos unga missbrukare betonar vikten av att flickors och

pojkers respektive problem uppmärksammas. De menar att detta är en nödvändighet för att flickors och pojkars behov i ett tidigt skede och på bästa sätt kan tillgodoses. Att pojkars och flickors olika problem behöver synliggöras är något flertal forskare är överens om (Lundström & Sallnäs 2016, s. 203; Pettersson & Andersson Vogel 2023, s. 113; Laanemets & Kristiansen 2008, s. 154; Clopton et al. 2006, s. 321).

Sammanfattning av forskningsläget

Sammanfattningsvis redovisar tidigare forskning att olika rättsliga normer gäller för pojkar och flickor. De grunder på vilka ett beslut om LVU tas skiljer sig åt mellan könen då ett normbrytande beteende påverkas av normer, värderingar och stereotypa föreställningar. För flickorna kopplas dessa normer till deras kroppar vilket innebär att potentiella risker för flickor anses vara fler än för pojkar. Pojkarna uppvisar oftare fler riskbeteenden samt har ett mer utåtagerande beteende, där respektlöshet mot vuxna och kriminella handlingar anses vara särskilt normbrytande. Ovan nämnda forskare menar att könsnormer, könsdiskurser och de förväntningar dessa sätter på de unga att leva upp till behöver tas i beaktning när den unges beteende ska förstås och bemötas.

Det finns ytterst lite forskning kring könsskillnader i socialt arbete som utgår från LVU-domar som empiriskt material, flera av de studier vi nämner ovan är inte heller genomförda i närtid. I och med normer och diskurser förändras över tid och är beroende av sitt kulturella sammanhang menar vi att vår studie kan bidra till att uppmärksamma aktuella könsnormer och könsdiskurser samt hur de används. Eftersom vi utgår från diskurspsykologi, som ingen av tidigare redovisade studier har gjort, menar vi att vår studie kan bidra med nya infallsvinklar. Genom att belysa förvaltningsrättens beskrivningar av ungas beteenden tydliggörs även hur de bidrar till att upprätthålla normer och förutfattade meningar kopplat till kön.

Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkter. Den vetenskapsteori vi utgår från är socialkonstruktivismen som sedan kompletteras av diskurspsykologin och genusteori. Vi har utifrån dessa teorier valt ut de begrepp

som vi anser lämpar sig för vår studie. De begrepp som vi valt ut att använda som grund för vår analys är *konstruktion*, *tolkningsrepertoar*, *heterosexuella matrisen* och *performativa handlingar*. Diskurspsykologin, som i sig är teori och metod, nämns därför både i teori- och metodavsnitt.

Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivism grundas i olika utgångspunkter vilket kan sammanfattas på följande sätt. Det finns inte en självklar kunskap och en absolut sanning eftersom synen på världen inte är objektiv. Förståelsen av verkligheten är präglad av olika sätt att tolka den, det som anses vara sanning är egentligen bara en produkt av *en* tolkning. Tolkningen är vidare påverkad av historia och kultur och är därför föränderlig i takt med att omgivningen utvecklas. Det som sedan resulterar i tolkningen och förståelsen av världen upprätthålls genom social interaktion. I denna sociala process utbyter vi tolkning med andra som antingen håller med eller konkurrerar om vilken tolkning som är sann eller ej. I en viss tolkning av verkligheten blir därmed vissa sanningar normaliserade och accepterade medan andra är orimliga. Dessa sanningar och uppfattningar bestämmer i sin tur vilka sociala handlingar som är accepterade (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11f.).

Diskurspsykologi som teori

Socialkonstruktivismen ligger till grund för det diskursanalytiska angreppssätt vi valt för vår studie, diskurspsykologi. En diskurs kan förklaras som "*ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)*" (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Det finns alltså inte en bestämd verklighet eller kunskap, de är socialt konstruerade av människor genom deras samspel och ständigt föränderliga. Olika tolkningar av och sätt att beskriva samma händelse skapar olika diskurser och den ena gör inte den andra mindre sann.

Syftet med diskurspsykologin är att kartlägga hur diskurser används för att konstruera individer i ett socialt samspel och vad som blir konsekvenserna av detta. Diskurspsykologin fokuserar på att undersöka individens aktiva användning av befintliga diskurser, och betydelsen av dessa i relation till yttre

samhällsstrukturer (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13f.). Enligt diskurspsykologin skapar vi således konstruktioner av verkligheten genom vårt språk eftersom språk, i tal och text, är en social handling. Jonathan Potter och Margaret Wetherell, vars arbete är tongivande för diskurspsykologin, använder begreppet tolkningsrepertoar för att bredda synen på diskurser. Potter och Wetherell (1987, s. 7) poängterar att de inte i huvudsak är intresserade av den lingvistiska aspekten av diskurser utan diskurser i kombination med den sociala kontexten, varför begreppet tolkningsrepertoar bidrar till en större helhet.

Genom social handling och interaktion konstruerar människan sin bild av världen. Varje individs tolkningsrepertoar ger de språkliga verktyg som individen behöver för att konstruera sin världsbild. Individens tolkningsrepertoar utgörs av en avgränsad mängd uttryck som används för att förstå och tolka omgivningen. Begreppet tolkningsrepertoar används också för att gå ifrån uppfattningen om diskurser som abstrakta, utan som något flexibelt i samspel med social handling. Användningen av begreppet tolkningsrepertoar ger möjlighet att analysera vilka repertoarer som blir legitimerade i samhället och används för att vidmakthålla sociala mönster (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 114ff.).

Enligt Jonathan Potter (1996, s. 97f.) förklaras konstruktioner av verkligheten genom metaforen om byggarbetsplatsen, som i sin tur tydliggörs genom metaforen om spegeln. Metaforen om spegeln innebär att världens reflekteras genom vårt språk, hur saker reflekteras genom hur vi beskriver dem, istället för att de reflekteras genom ett spegelglas. Enligt spegelmetaforen är språkets beskrivningar därmed passiva eftersom de bara återspeglar konstruerade versioner av världen. I motsats till detta beskrivs metaforen om byggarbetsplatsen som en aktiv förmedlare av konstruktioner eftersom den fokuserar på den mänskliga faktorn i skapandet av dessa. På byggarbetsplatsen kan ett hus byggas med olika material och på olika sätt, beroende på vem det är som utför arbetet, men det resulterar fortfarande i ett hus. På samma sätt appliceras detta tankesätt på konstruktioner av verkligheten eftersom vi på byggarbetsplatsen har förmåga att själva påverka. Vi kan inte påverka reflektionen av en spegelbild, men vi kan påverka hur huset byggs.

Heterosexuella matrisen och performativa handlingar

Enligt filosofen Judith Butler (2007, s. 55ff.) är kön och genus socialt konstruerade. Dessa konstruktioner produceras och reproduceras genom handling och språk vilket formar hur människor förstår, talar om och ser på kön och genus. Tina Mattsson (2021, s. 53) menar att förståelsen av dessa konstruktioner är begränsade av normer och diskurser, vilka i sin tur påverkas av det språk vi använder och de handlingar vi utför. Att inte bidra till konstruktionen av kön och genus är oundvikligt, genom medvetenhet och uppmärksamhet kan vi däremot bidra med variation och utökad förståelse till konstruktionen.

Butler använder begreppet *heterosexuell matris* för att beskriva hur heterosexualitet ses som norm. Den heterosexuella matrisen bygger på antagandet att män och kvinnor attraheras av varandra genom begär, och att de genom att vara varandras olikheter kompletterar varandra (Butler 2007, s. 133ff.). Detta innebär att konstruktionen av kön kommer att utgå från den heterosexuella matrisen och särskilja män från kvinnor, vilket påverkar förväntningarna på de olika könen och därmed även könsnormerna (Mattsson 2021, s. 55).

Det är genom *performativa handlingar* som vi skapar och upprätthåller konstruktionen av kön och genus. Språket vi använder, sättet vi uttrycker oss på och hur vi bemöter andra är några exempel på performativa handlingar. Dessa handlingar skapar mening och förståelse och ligger till grund för konstruktionen av kön och således även för vad som anses vara normativt manligt eller kvinnligt. Handlingarna är starkt påverkade av rådande normer och diskurser men kan även över tid påverka dessa och därmed förändra förståelsen av vad som ses som norm (Butler 2007, s. 218f.).

Tillämpning av teori

Genom att kombinera valda teorier i vår analys kan vi resonera kring förvaltningsrättens beskrivningar ur flera synvinklar, vilka alla grundas i socialkonstruktivismen. I vår analys är det begreppet *tolkningsrepertoar* som kommer att vara centralt för hur vi ser förvaltningsrätten som aktiv aktör i skapandet av diskurser. Genom metaforen om *byggarbetsplatsen* förstår vi dessa diskurser i relation till samhället. Eftersom den diskurspsykologiska inriktningen

vi har valt inte fokuserar på det lingvistiska i diskurser kommer detta inte vara centralt i vår analys. Genom att använda begreppen *performativa handlingar* och *heterosexuella matrisen* riktas istället fokus på den sociala kontext i vilka diskurser skapas. Vi kommer i analysen att förstå de handlingar som pojkarna och flickorna direkt utför som performativa handlingar. När pojkarna i beskrivningarna exempelvis utför ett brott, eller när en flicka tar droger ser vi detta som performativa handlingar. Det är de ungas performativa handlingar som ligger till grund för förvaltningsrättens beskrivningar av dem, vilket i sin tur bidrar till konstruktionen av kön.

Metod och metodologiska överväganden

I följande avsnitt presenteras val av metod för studien samt urvalsprocess, tillvägagångssätt, förförståelse och etiska överväganden.

Val av metod

Med hänsyn till studiens syfte och frågeställningar ansåg vi att en kvalitativ metod lämpade sig bäst. Kvalitativa metoder förklaras lättast genom sin motsats till kvantitativa metoder. Kvantitativa metoder fokuserar på mätbar och "hård data" såsom statistik och siffror. Kvalitativa metoder kan beskrivas som insamlandet av "mjuk data", sådant som inte är mätbart utan istället subjektivt beskrivande i sin kontext (Ahrne & Svensson, 2015 s. 9f.). I och med valet av socialkonstruktivism som vetenskapsteori var vi intresserade av att analysera diskurser och valet landade slutligen på diskurspsykologi. Nu i efterhand när studien är gjord står vi fortfarande fast vid att denna metod passar för att synliggöra förvaltningsrätten som aktör i upprätthållandet av könsdiskurser. Dock är diskurspsykologi i stort inriktad på diskurser i vardagliga samtal vilket har varit en utmaning att applicera på myndighetsdokument. Styrkan i att använda diskurspsykologi är att den är djupt förankrad i socialkonstruktivismen, som vi fortfarande anser är den lämpligaste vetenskapsteorin för denna studie. Vidare har vi under arbetets gång identifierat ytterligare en utmaning vilket har varit omfattningen av vårt urval. Vårt empiriska material utgjordes av 32 domar, vilket nu i efterhand var ett för stort urval för att kunna gå in i detalj på det sätt som vi inledningsvis hade en

ambition att göra. Istället har vi i vår analys fokuserat på att synliggöra mönster och kategorier på ett mer övergripande sätt. En framtida studie hade dragit fördel av ett mindre empiriskt material för att på så sätt synliggöra det diskursiva mer på detaljnivå.

Tillvägagångssättet för hur analys utförs enligt diskurspsykologin går i linje med hur en diskursanalys görs över lag. Potter och Wetherell (1987, s. 160–175) har förklarat denna process i tio steg, från val av frågeställningar till slutsatser. De delar som är relevanta för analysmetoden kommer att förklaras i följande avsnitt.

Urval och tillvägagångssätt

Vi har utgått från vad som anses vara naturligt förekommande dokument, eftersom vi som utför studien inte på något sätt har varit med och påverkat eller producerat det empiriska materialet (Potter & Wetherell 1987, s. 162). Studiens empiriska material består av 32 stycken LVU-domar varav 16 berör det juridiska könet pojke och 16 berör det juridiska könet flicka. Eftersom syftet med studien är att undersöka hur kön konstrueras var vi intresserade av att endast ta del av de domar som lett till bifall, då det i och med bifall fastställs att deras beteende skiljer sig från normen. Våra frågeställningar har därför varit styrande i vårt urval vilket inneburit att vi gjort ett målstyrt urval, något som är vanligt inom kvalitativ forskning. I och med det målstyrda urvalet där vi valt ut domar för att besvara våra frågeställningar går det inte att generalisera resultaten till domar över lag, vilket inte heller varit syftet med vår studie (Bryman 2018, s. 496).

För att samla in vårt material kontaktade vi en förvaltningsrätt och genom korresponderande kunde vi göra en första sortering i vårt urval genom rättens måltypskoder. Måltypskoderna för LVU var följande:

50. Omedelbart omhändertagande, LVU (1990:52)
51. Förordnande av offentligt biträde, LVU (1990:52)
52. Beredande av vård, LVU (1990:52)
53. Placering, LVU (1990:52)
54. Flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud, LVU (1990:52)
55. Hemlighållande av vistelseort, LVU (1990:52)

- 56. Umgängesbegränsning, LVU (1990:52)
- 57. Upphörande av vård, LVU (1990:52)
- 58. Utreseförbud och tillfälligt utreseförbud, LVU (1990:52)
- 65. LVU (1990:52), utom måltyp 50–58

Vi begärde ut domar från 1 november 2023–26 mars 2024 med måltypskoderna 50, 52 och 53. Valet av att sätta tidsramen i närtid var för att vi ville undersöka rådande könsdiskurser, då diskurser som tidigare nämnts förändras över tid. Avgränsningen på cirka 5 månader resulterade i 146 domar som berörde både 2 och 3 §§ LVU, en mängd vi ansåg vara tillräcklig för vidare sortering. Den andra sorteringen innebar att särskilja de domar som berörde 3 § LVU från de som endast berörde 2 § LVU, de så kallade miljöfallen. Vi har enbart utgått från 3 § LVU då studien syftar till att undersöka konstruktionen av flickor och pojkar genom deras eget beteende, vilket är grunderna för tvångsvård enligt 3 § LVU. Grunderna för tvångsvård rörande 2 § LVU hänförs till missförhållanden i hemmet och således föräldrarnas beteende snarare än den unges. Sorteringen av de 146 domarna enligt 3 § LVU resulterade i 16 domar gällande flickor och 33 domar gällande pojkar. Eftersom det är konstruktionen av kön som ligger till grund för vår analys var det därför viktigt att få ett jämnt urval av respektive kön. Vi gjorde därför en sista sortering av domarna som gällde pojkar och valde ut de 16 första domarna.

Efter den sista sorteringen av domarna, vilken resulterade i 32 domar, började vi med en initial genomläsning av texterna. Denna läsning var ämnad att hitta kategorier i texterna. Potter och Wetherell (1987, s. 167) använder sig av begreppet kodning när det gäller den första bearbetningen av materialet. Kodningen har för avsikt att underlätta läsningen inför en senare analys, kategorierna som kodningen resulterade i fastställdes i enlighet med studiens frågeställningar.

Vi identifierade kategorier efter de tre rekvisiten i 3 § LVU *missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och annat socialt nedbrytande beteende*. Vi uppmärksammade även kategorierna *avvikande, skolgång* och *övrigt*. Efter denna första genomläsning fördelade vi domarna sinsemellan. Uppdelningen

gjordes eftersom vi dels ville ha en jämn arbetsfördelning, dels en jämn fördelning av kön i vårt respektive material. Efter fördelningen började vi koda genom att bryta ner texterna och föra in utdrag i de sex kategorier vi tillsammans identifierat. När vi kodat allt material sammanställde vi vår kodning för att säkerställa att vi gjort på ett liknande sätt. De utdrag som lades in i respektive kategori var förvaltningsrättens beskrivningar av den unge i domarna eftersom det är studiens syfte att tydliggöra rättens konstruktion av kön. Kategorierna låg sedan till grund för vår analys. Potter och Wetherell (1987, s. 168f.) tydliggör att det inte finns ett färdigt och tydligt tillvägagångssätt i en diskursanalys eftersom det är ett hantverk. En stor del av analysen innebär att upprepade gånger noggrant läsa igenom texten för att slutligen hitta mönster, de mönster vi slutligen identifierade resulterade i analysens tre huvudavsnitt. Potters och Wetherells diskurspsykologi skiljer sig från traditionella diskursanalyser eftersom de som tidigare nämnts inte intresserar sig för det lingvistiska i analysen. Det är en modifierad diskursanalys och med hjälp av begreppet tolkningsrepertoarer ges diskurser ett bredare socialt sammanhang. Genom att bortse från det grammatiska i texterna så synliggörs hur diskurserna är meningsskapande och konstruerande. Vår analys av vilka diskurser förvaltningsrätten använder i beskrivandet av de ungas beteende lägger därför fokus på att identifiera vilka diskurser och konstruktioner av de ungas beteende som legitimeras i domarna.

Metodens tillförlitlighet

Inom den kvalitativa forskningen är det studiens trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera som avgör kvaliteten av arbetet och därmed dess tillförlitlighet (Bryman 2018, s. 467ff.). Eftersom kvalitativ forskning inte syftar till att uppnå objektivitet, utan snarare redogöra för en version eller en tolkning av verkligheten, har vi under studiens gång försökt att skapa en så trovärdig analys som möjligt, utifrån våra metodologiska och teoretiska utgångspunkter. Att vi använt oss av naturligt förekommande material stärker trovärdigheten, detta genom att använda oss av offentliga dokument som vi inte har varit med att skapa (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 120ff.; Potter & Wetherell 1987, s. 162). Eftersom vi tar hänsyn till det sammanhang där dokumenten i form av domar skapas stärker vi trovärdigheten ytterligare. Då vi

analyserar domarna, som skapats i närtid, utifrån rådande diskurser och normer tar vi dess kontext i beaktning. Vi har även varit medvetna om den förförståelse vi båda inlett studien med, något som utvecklas mer under reflexiviteten nedan.

Överförbarhet handlar om i vilken mån en studies resultat är överförbara till en annan kontext (Bryman 2018, s. 467f.). Det är svårt för oss att avgöra hur pass väl resultaten från vårt empiriska material är tillämpliga på domar från en annan tidsperiod. Vi valde medvetet ut domar från de senaste 5 månaderna för att kunna analysera materialet enligt rådande normer och diskurser. Domarna är dessutom offentliga handlingar och därmed kan vem som helst begära ut exakt samma material inom samma tidsperiod men genomföra studien i en annan tid och kontext. Eftersom vi ovan tydligt redogjort för hur vi gått till väga med vårt målstyrda urval, stärker detta överförbarheten då det underlättar för att en liknande studie ska gå att genomföra.

Genom detaljerade och utförliga beskrivningar av studiens alla delar har vi fokuserat på att stärka pålitligheten. Vi har strävat efter att vara så transparenta som möjligt. I analysen redovisar vi flera citat från domarna för att sedan tydligt förklara hur vi tolkat dessa och kommit fram till våra slutsatser. På så sätt ger vi läsaren en möjlighet att följa arbetets process samt göra egna tolkningar (Potter & Wetherell 1987, s. 173).

Möjlighet att styrka och konfirmera syftar till att vi som har utfört studien ska ha varit medvetna om våra egna värderingar och vår förförståelse (Bryman 2018, s. 479). Ett annat begrepp att förklara detta med är reflexivitet som används inom diskurspsykologin. Reflexiviteten innebär att vi som författare tydliggör vilken påverkan vi haft på studiens genomförande och att våra tolkningar endast är en subjektiv uppfattning av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 111f.; Potter 1996, s. 9f.). Vi har båda viss förförståelse kring studiens problemområde, dess lagstiftning och genus och kön i allmänhet då detta har berörts under utbildningen. Vi har varit medvetna om denna förförståelse och att den kan ha kommit att påverka oss i hur vi arbetat med studien. Det som har varit viktigast för oss är att vi har varit öppna inför att få nya insikter, men även att utveckla den kunskap vi inlett studien med. Att vi som författare är en del av det

samhälle vi lever i och därmed även omfattas av rådande normer och diskurser är oundvikligt. Under arbetets gång har vi eftersträvat medvetenhet och att synliggöra detta så gott vi kunnat. Vi är dessutom medvetna om att faktumet att vi båda är kvinnor kan ha haft en viss betydelse.

Forskningsetiska överväganden

I humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning tillämpas fyra etiska principer, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet och samtyckeskravet innebär att uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare ska informeras om studiens syfte och att deltagande alltid sker på frivillig basis. De kan när som helst dra tillbaka sitt samtycke och avbryta sitt deltagande utan negativa påföljder. Konfidentialitetskravet och nyttjandekravet innebär att alla personuppgifter i en undersökning ska behandlas och förvaras varsamt och enbart i syfte att genomföra undersökningen (Eldén 2020, s. 30f.).

Även om vi som studenter i juridisk mening inte bedriver forskning och därför inte omfattas av etiklagen måste vi förhålla oss etiskt till vår studie och de personer den berör (Eldén 2020, s. 37f.). Domarna som ligger till grund för vår studie är i sig offentliga uppgifter, vilka är fria för allmänheten att ta del av. Eftersom vår studie utgår från dessa myndighetsdokument anser vi inte att informationskravet och samtyckeskravet är tillämplbara på vår studie, däremot är de resterande två kraven viktiga att förhålla oss till. Vår studie innehåller vad som benämns som känsliga personuppgifter kring barn och unga, en målgrupp som anses vara särskilt utsatt (Eldén 2020, s. 76). I förhållande till känsliga personuppgifter har vi med hänsyn till de barn och ungdomar som studiens empiri grundas på, tagit etiken i beaktning under hela vårt arbete. Vi har gjort detta genom att till exempel döpa om domarna och dem de berör efter vår första sortering. Domarna döptes i nummerordning och efter kön, vilket resulterade i P1- P16 för domarna om pojkar och F1-F16 för domarna om flickor. I vårt sorterade och tematiserade material har vidare alla personnamn, ortnamn och namn på boenden ersatts med "X". Vi har dessutom valt att inte skriva ut namnet på den förvaltningsrätt domarna är hämtade från och att inte skriva ut målnummer

i referenslistan med hänsyn till konfidentialitetskravet. Informationen som samlats in för vår studie har använts endast i syfte att besvara våra frågeställningar. Allt insamlat material kommer att tas bort efter att uppsatsen är inlämnad och godkänd för att försäkra oss om att nyttjandekravet och konfidentialitetskravet är uppfyllda från studiens början till slut.

Analys och resultat

Efter genomgång av samtliga domar har mönster identifierats vilka resulterat i tre huvudteman: *att vara kriminell eller ha ett dåligt umgänge, att prova tyngre droger eller använda narkotiska preparat samt olika oro för olika kön*. I vår analys är det som tidigare nämnts beskrivningarna av den unges beteenden vi valt att fokusera på, inte huruvida de uppfyller rekvisiten i 3 § LVU eller inte. Vi ställer därmed inte pojkars och flickors beteenden mot varandra, utan istället förvaltningsrättens olika beskrivningar av dessa beteenden. I vår analys av hur kön konstrueras har vi valt att utgå från den sociala konstruktionen om den duktiga flickan och den busiga pojken som vi anser vara rådande normer i samhället. Nyss nämnda konstruktioner går dessutom i linje med den heterosexuella matrisen då den duktiga flickan och den busige pojken ställs emot varandra och utgör varandras motsatser. Detta är även något vi har identifierat i vårt empiriska material vilket föranleder användandet av dessa i analysen.

Att vara kriminell eller ha ett dåligt umgänge

Kriminalitet är mer vanligt förekommande i domarna som rör pojkar än de som rör flickor. I pojksdomarna görs utförliga beskrivningar av de kriminella handlingarna samtidigt som pojkarna glorifierar den kriminella livsstilen. Flickornas kriminella beteende förminskas och kopplas istället till deras miljö.

Pojkar som kriminella och flickor som utåtagerande

Beskrivningen av kriminalitet är mer omfattande och detaljerad samt att den kriminalitet som härrör till pojkarna är grövre i sitt slag. Jämfört med när kriminalitet nämns i flickornas domar är detta oftast kopplat till deras kriminella umgänge snarare än flickornas egna handlingar. När flickornas beteende är direkt

kopplat till kriminella handlingar, såsom våld och hot, beskrivs detta istället som ett våldsamt och utåtagerande beteende.

X har sedan elva års ålder varit misstänkt för ett 60-tal brott, varav en stor del har rört narkotikabrott, vapenbrott, stöldbrott och misshandelsbrott. X dömdes i november 2022 för grovt bedrägeri och brott mot vapenlagen till ungdomsvård och ungdomstjänst. Han blev efter en mobiltömning i januari 2023 även misstänkt för grovt vapenbrott vid ytterligare fyra tillfällen [...] I augusti 2023 anhölls han för brottsmisstanke om försök till utpressning, misshandel, stöld och grovt vapenbrott. [...] Det finns en oro för Xs eskalerande kriminalitet och då mot särskild bakgrund av att de brott han dömts för är ovanligt grova med hänsyn till hans låga ålder. (P8)

En ny utredning inleddes i september 2023 efter inkommen brottsanmälan från polisen där det framgår att X misstänks för grova brott. Utredningen tillsammans med tidigare uppgifter visar att hon fortsätter uppvisa ett oroväckande normbrytande beteende genom att umgås i kriminella nätverk och hamna i situationer där hon blir misstänkt för allvarlig brottslighet. (F12)

Vad som tydliggörs i ovan citat är den stora skillnaden på hur utförligt pojkars respektive flickors kriminella handlingar beskrivs. Vi har valt ut den dom från respektive kön som har den mest omfattande kriminaliteten beskriven i domen, men detta mönster representeras genomgående i flera domar. I citaten gör förvaltningsrätten skillnad på beskrivningarna för könen trots att båda är misstänkta för grova brott. Om vi tolkar detta enligt den heterosexuella matrisen ser vi tydligt hur flickor och pojkar ställs emot varandra i beskrivningarna för att utgöra varandras motsatser. P8s misstänkta kriminella handlingar kopplas direkt till kriminalitet medan F12 också är misstänkt för grova brott men för henne kopplas detta till ett normbrytande beteende.

Enligt Kristiansen och Laanemets (2008, s. 40) är det pojkars eget beteende och handlingar som oftare ligger till grund för omhändertagande jämfört med flickor. För pojkarna är det viktigare att de lär sig att ta ansvar för sitt beteende till skillnad från det motsatta könet. Pojkar beskrivs dessutom som stora, starka och

farliga vilket kan förklara varför mer vikt läggs på deras eget beteende. Förutom en utförligare beskrivning är den unges positiva inställningen till kriminalitet något som endast förekommer i pojkarnas domar.

Han har ett kriminellt tankesätt och glorifierar den kriminella livsstilen. Han uttrycker sig på ett oroväckande sätt om kriminalitet och uppfattas inte ta våld, missbruk och narkotikaförsäljning på allvar utan upplevs förlöjliga samtal om dessa ämnen. (P14)

P14s inställning till kriminalitet blir i citatet tydligt och detta förekommer i flera av pojkarnas domar medan det i flickornas domar inte överhuvudtaget nämns deras inställning till kriminalitet. I Kristiansen och Laanemets (2008, s. 37) studie ursäktades pojkarnas beteenden med att de i brist på stöd från vuxna uppfostrat sig själva genom en våldsam och en kriminell livsstil. Genom detta skapar de sin egen tillvaro präglad av kriminella influenser och status. Vi tolkar detta som en tydlig konstruktion av den kriminella pojken och bristen på en motsvarighet för flickor. Eftersom det i rådande diskurser, skapade av vårt samhälle, inte finns en sådan motsvarighet går det inte heller att beskriva en flicka som kriminell. Det är lättare för oss att se hennes beteende som ovanligt och normbrytande. En sådan begränsning kan ses som en del av vår samhällsliga tolkningsrepertoar där alternativa förståelser inte är lika tillgängliga. Inom tolkningsrepertoaren finns helt enkelt inte ord för att kunna beskriva den kriminella flickan eftersom konstruktionen av henne verkar vara obefintlig. Tillskrivandet av det normbrytande beteende förekommer även i flertal andra domar där flickorna egentligen begår brottsliga handlingar vilket istället förstås som ett utåtagerande beteende. Kristiansen och Laanemets motsätter sig i sin syn på pojkars beteende. Pojkarna ska först lära sig att ta ansvar för sitt beteende sedan ursäktas deras beteende med förklaringen om att det är ett resultat av hur de i avsaknad av vuxna förebilder själva fått stå för sin egen uppfostran. Detta är en konsekvens av att pojkar förväntas vara självständiga och inte behöva hjälp samtidigt som deras beteende ursäktas för att det ligger i linje med att vara en busig pojke och därför inte anses som normbrytande.

Att det inom förvaltningsrättens tolkningsrepertoar inte finns termer för att beskriva den kriminella flickan är även något som Pettersson och Andersson

Vogel (2023, s. 51) har identifierat. De såg ett liknande mönster där flickors koppling till kriminalitet bedöms som mildare än pojkars. Den kriminalitet som flickor kopplas till ligger snarare till grund för ett socialt nedbrytande beteende istället för kriminalitet. De menar att detta kan vara ett resultat av normer och föreställningar kring genus. Vår tolkning i linje med den heterosexuella matrisen blir att pojkar och flickor återigen ställs emot varandra. De tillskrivs därför olika egenskaper enligt könsnormerna vilket blir tydligt när pojkarna beskrivs som kriminella i motsats till de utåtagerande flickorna.

X har under lång tid uppvisat ett utåtagerande beteende och sociala svårigheter, vilket medför att hon hamnar i konflikt med vuxna och barn. [...] I utredningen förekommer även ett stort antal uppgifter om att X uppvisar ett allvarligt utåtagerande beteende gentemot såväl jämnåriga barn som mot vuxna. Beteendet har i vissa fall innefattat fysiskt våld. (F2)

[...] samt ett normbrytande och utagerande beteende med bl.a. olämpligt umgänge och en ej fungerande skolgång. Det HVB-hem hon initialt placerats på för vård har sagt upp platsen för henne redan efter några dagar då hon agerat våldsamt och hotfullt mot personal och andra boende samt skadat sig själv. (F8)

Trots att allvarligheten i flickornas handlingar tydliggörs i båda citat är avsaknaden av flickorna som kriminella ett faktum, och de tillskrivs återigen ett utåtagerande beteende. De handlingar som flickorna utför är i sig kriminella men kan inte betraktas som det eftersom handlingarna inte bidrar till upprätthållandet av rådande normer om flickor. Genom avsaknaden av konstruktionen om den kriminella flickan i vårt empiriska material kan detta förstås som att förvaltningsrätten utesluter att en sådan diskurs finns att tillgå. Agnafors, Kakaee och Altamirano Ponce (2017/2018, s. 630) har synliggjort något liknande i Högsta förvaltningsrättens domar kring LVU. De menar att rätten aktivt väljer vilka normer som ska få ta plats i domarna efter deras bekvämlighet. Vi anser att när flickor genom sina beteenden utmanar konstruktionen av sitt kön även utmanar tillhörande könsnormer i likhet med vad Andersson Vogel (2016, s. 121f.) skriver om.

Flickor som passivt kriminella genom sitt umgänge

Eftersom konstruktionen av den kriminella flickan inte finns tillgänglig är det därför svårt att göra henne direkt ansvarig för de handlingar hon utför. Istället beskrivs detta som att hon hamnar i utsatta situationer eller att hon befinner sig i olämpliga miljöer. Ansvarsförskjutningen blir tydlig då hon indirekt kopplas till kriminella miljöer utan att själv vara en del av den. Detta synliggörs även i nedanstående citat.

Under denna tid har hon umgåtts med en person som varit avviken från en SiS-placering utifrån droganvändning och kriminalitet samt som har misstänkta kopplingar till gängkriminalitet. Såvitt framkommit har X tillsammans med denna person vistats utomlands, och de har båda enligt uppgift mottagit hot från en annan man med kriminella kopplingar. (F8)

Det är inte flickans eget beteende som ligger till grund för ovan beskrivning utan snarare den miljö hon vistas i med tydliga kopplingar till kriminalitet. Kristiansen och Laanemets (2008, s. 40) skriver att flickor tillskrivs en offerroll och att de själva inte är ansvariga för situationer de befinner sig i. Vi kan se detta synsätt tydligt i och med att förvaltningsrätten beskriver flickor som passiva åskådare, istället för aktiva deltagare, vilket går i linje med konstruktionen av flickor som icke-kriminell (Andersson Vogel 2016, s. 119).

Att prova tyngre droger eller använda narkotiska preparat

Likt att kriminalitet oftare förekommer i domarna för pojkar gäller detsamma kring missbruk för flickor. En tydlig skillnad mellan missbruket i pojkars och flickors domar är att flickornas missbruk även omfattas av alkohol medan det för pojkarna enbart rör missbruk av narkotika.

Pojkar som vägrar drogtest och flickor som missbrukar

Något som har blivit tydligt i domarna är att pojkarnas nekande av drogtest anses vara ett belägg för att påvisa ett missbruk medan drogtest inte nämns alls i

flickornas domar. Flickornas missbruk stärks istället genom detaljerade beskrivningar om missbrukets omfattning.

[...] och det finns tidigt misstankar om att han missbrukar cannabis. X kommer inte till samtalen på Familjehuset, där han också förväntas lämna urinprov för drogtest. (P4)

Dagen efter påträffades hon på sin gymnasieskola och upplevdes narkotikapåverkad. När socialsekreterare kom till platsen var hon inte kontaktbar. Hon fördes till X lasarett, där det konstaterades att hon hade tagit Lyrica. Läkare bedömde att hon var i behov av suicidriskbedömning. På väg till BUP-akuten i X förlorade F16 medvetandet igen. Väl framme avvek hon innan någon läkare hann undersöka henne. Natten till den 16 februari 2024 påträffades hon av ordningsvakter på centralstationen i X och upplevdes som kraftigt påverkad av narkotika. (F16)

Citaten tydliggör hur missbruk i flickors domar är mer utvecklat och detaljerat i sin beskrivning, vilket leder till att missbruket framstår som mer allvarligt jämfört med pojkarnas domar. Att det i pojkarnas domar läggs vikt vid nekandet av drogtest för att konstatera ett missbruk bidrar till att omfattningen av missbruket blir otydlig. Att nekande av drogtest ligger till grund för att fastställa pojkarnas missbruk genomsyras i flera av domarna som rör pojkar. Schlytter (1999, s. 135) har i sin studie kommit fram till att det finns tydliga könsskillnader i LVU-domar. För missbruksrekvisitet är tröskeln lägre för flickor samtidigt som bruket av beroendeframkallande medel inte behöver vara lika styrkt som för pojkarna. Jämför vi Schlytters fynd med vårt empiriska material har vi hittat det motsatta eftersom vi bedömer att flickorna i våra domar har en högre tröskel för att förvaltningsrätten ska anse deras beteende som missbruk.

I Pettersson och Andersson Vogels (2023, s. 47) rapport om tvångsomhändertagna barn skriver de att pojkar i högre omfattning misstänks och testas för narkotikabruk. De menar att det kan bero på att pojkar i högre utsträckning har kontakt med polisen och att drogtestar därför nämns i pojkarnas domar men inte i flickornas. Vi kan se en koppling till detta genom att vi i tidigare avsnitt redogjorde för pojkars mer omfattande kriminalitet och att de därmed i större

utsträckning har direktkontakt med polisen. Genom pojkarnas kriminalitet har polisen dem mer under uppsikt och kan i ett tidigare skede identifiera ett eventuellt missbruk, något som för flickor inte blir lika relevant eftersom de inte i samma utsträckning är kända för polis. Konstruktionen av pojkar som kriminella upprätthålls i och med detta, och bristen på dess motsvarighet för flickorna kvarstår.

Även om det, som X har invänt inte skulle vara fråga om illegala substanser, anser förvaltningsrätten att det ändå får anses vara oroväckande då de, även om de inte är illegala, ändå får anses ligga nära ett bruk av narkotika. (P10)

Oro finns även för att han själv använder droger. Han är ofta trött. (P4)

Om beskrivningarna kring pojkarnas missbruk i föregående citat jämförs med citatet för F16 blir det tydligt hur detaljrikedomen skiljer sig åt beroende på kön. Vår tolkning av varför en så utförlig beskrivning av flickors missbruk återfinns i domarna, och bristen av dess likhet hos pojkarna, är för att konstruera och betona flickans avvikande från rådande samhällsnormer. Eftersom flickorna avviker från konstruktionen av den duktiga flickan i och med sitt missbruk förtydligar och betonar förvaltningsrätten beteendet i detalj för att synliggöra det som normbrytande. Jämfört med konstruktionen av den busige pojken är inte användandet av droger lika normbrytande för pojkarna, varför ytterligare klargöranden inte behöver göras. Återigen gör förvaltningsrätten här en tydlig uppdelning enligt den heterosexuella matrisen i sitt resonemang om hur de skiljer könen åt. Inom tolkningsrepertoaren för hur vi kan förstå fenomenet av den busiga pojken finns det därmed utrymme för pojkarna att tillskrivas ett visst gränstestande beteende som i detta fall tar sig i uttryck genom att de testat och använder droger. Även om det inte enligt förvaltningsrätten anses acceptabelt att bruka droger, oavsett kön, så ligger det i det diskursiva en betoning som skiljer sig mellan könen. Det vi har tolkat ovan kan kopplas till vad Schlytter (1999, s. 135) menar med att pojkar har ett större och mer förlåtande handlingsutrymme.

Flickor som självmedicinerar och tar överdoser

Flickornas missbruk beskrivs i domarna som allvarligare än hur pojkarnas missbruk beskrivs. Missbruket har för flera flickor lett till sjukhusvistelser och överdoser, vilket inte är fallet för pojkarna. Hos flickorna görs också en direkt koppling mellan deras missbruk och deras psykiska ohälsa, medan psykisk ohälsa inte nämns för pojkar. I flickornas domar beskrivs dessutom missbruk i vissa fall som ett sätt att självmedicinera mot flickans dåliga mående.

Den 9 februari 2023 inkom en anmälan från sjukvården med anledningen av att X kommit in till barnakuten efter att ha druckit alkohol i hemmet. Promillehalten uppmättes till 2,8. Hon testade vid provtagning även positivt för amfetamin, metamfetamin och MDMA. (F13)

X har ett eskalerande cannabissmissbruk. Hon har vid flera tillfällen prövat tyngre droger. Vid den senaste överdosen var hon medvetlös och fick vårdas akut på sjukhus. Det fanns vid tillfället risk för hennes liv. Det socialt nedbrytande beteendet visar sig bland annat genom att X vistats i miljöer som är farliga för henne. (F5)

Av utredningen i målet framgår att X i oktober 2023 har tagit en överdos av narkotikapreparat och att hon i samband med detta tackat nej till vård för missbruk. Enligt utredningen har X en vecka senare åter varit aktiv i sitt missbruk. Hon ska då ha använt narkotika dagligen sedan hon kommit hem. I samband med att X därefter, i början av november, träffat socialsekreterare har hon varit märkbart påverkad och medgett att hon tagit narkotika samma dag. [...] har beskrivit att X använder droger som ett sätt att självmedicinera då hon inte kan hantera sin ångest på annat sätt. (F3)

Omfattningen och allvarligheten i flickornas missbruk tydliggörs i citaten då de lett till sjukhusvistelser och överdoser. Flickornas beskrivna bruk av narkotika och alkohol är så pass allvarligt att de har behövt akut sjukvård och att överdoserna har riskerat deras liv. Jämför vi det med pojkarnas domar har ingen av pojkarna tagit en överdos och deras missbruk har inte lett till akuta sjukhusvistelser. De

tyngre drogerna som det är konstaterat att flickorna tagit ställs i kontrast till att pojkarna i de flesta fall brukar cannabis eller "testar" olika narkotiska preparat. Andersson Vogel (2016, s. 122) har i sina intervjuer med socialarbetare om deras syn på flickors beteende uppmärksammat att förstärkningsord används i större utsträckning när det gäller flickor. Ord som "eskalerat" och "att inte ha koll" används av socialarbetarna för att förstärka oron kopplat till flickors beteende och Andersson Vogel menar att detta görs för att konstruera en bild av att flickorna är utom kontroll.

Användning och missbruk av alkohol är något som tidigare nämnts endast förekommer i flickornas domar, vilket går i linje med vad Clopton et al. (2006, s. 317) uppmärksammat i sin studie om könsskillnader bland ungdomar på en beroendemottagning. Användandet av alkohol och narkotika var mer frekvent hos flickor än för pojkar och flickorna hade i större omfattning psykisk ohälsa. Schlytter (1999, s. 121) menar att normer för flickors alkoholkonsumtion skiljer sig från tillåten konsumtion för pojkar vilket kan vara en anledning till att alkohol nämns i flickors domar men inte pojkars.

Enligt Pettersson och Andersson Vogel (2023, s. 52) uttrycks oro över psykisk ohälsa generellt mer för flickor än för pojkar. Vi har identifierat detta i vårt material då förvaltningsrätten i flickornas domar gör en direkt koppling mellan flickors psykiska ohälsa och deras missbruk. Hos flickorna åberopas deras psykiska ohälsa som anledning till varför de missbrukar. Vi tycker att det leder till en ansvarsförskjutning då flickor ursäktas genom sin psykiska ohälsa, vilket stärker konstruktionen av den duktiga flickan. Det normbrytande beteendet i form av att missbruka behöver därför legitimeras för flickor och detta görs genom att beskriva missbruket som "självmedicinering". Enligt den heterosexuella matrisen är det mindre acceptabelt för pojkar att lida av psykisk ohälsa vilket kan förklara avsaknaden av den kopplingen i förvaltningsrättens domar. Däremot är psykisk ohälsa något som starkt förknippas som ett kvinnligt problem vilket Andersson Vogel (2016, s. 126) problematiserar genom att ifrågasätta bemötandet och hanteringen av unga flickor med psykisk ohälsa i kontakten med socialtjänsten. Hon menar att genom att bemöta flickors psykiska ohälsa med oro leder detta till att reducera deras aktörskap och upprätthålla diskursen om det svaga könet.

Olika oro för olika kön

Ett mönster vi har identifierat i domarna kring flickor och pojkar är skillnaden i vem som görs ansvarig och vad förvaltningsrätten uttrycker oro kring i förhållande till deras olika beteenden. När oron för konsekvenserna av flickors och pojkars olika beteenden beskrivs på olika sätt görs könsnormerna tydliga.

Pojkar som vagabonder och flickor som utsätter sig för fara

Avvikande är vanligt för flickor såväl som för pojkar, vad som däremot särskiljer sig är vad avvikandet innebär för de olika könen. För flickorna uttrycks oro för vad som kan hända dem under tiden de är avvikna, en oro som inte tillskrivs de avvikna pojkarna i samma utsträckning. Pojkarna tillskrivs istället en vagabonderande livsstil. Den enda oron kopplat till vad som kan hända när pojkar avviker är oro för att de begår brott.

X är i behov av kontinuerlig vård och att komma från sitt vagabonderande liv i fel miljöer. (P11)

Hon utsätter sig för direkt farliga situationer genom att lämna boenden och inte meddela var hon är. (F15)

“Vagabonderande” är ett begrepp som vi funnit i flera av pojkarnas domar men inte alls i flickornas. Detta tydliggör hur oron för flickor och pojkar skiljer sig åt när pojkarna beskrivs som vagabonderande medan flickorna istället “utsätter sig” för fara. Vi tolkar det som att pojkars avvikande inte föranleder oro på samma sätt som för flickor då pojkar i högre grad anses klara sig själva. När flickorna i enlighet med den heterosexuella matrisen konstrueras som det svagare könet anses hon vara i större behov av en trygg miljö eftersom hon är beroende av sin omgivning för att vara säker. Pojkar förväntas stå på egna ben och kunna ta ansvar för sig själva. Oron kring flickorna kopplas starkt till potentiella risker snarare än faktiska omständigheter, vilket är fallet i domarna som rör pojkar då oron kring pojkars avvikande kopplas till kriminella handlingar. Detta tydliggör hur oron kring flickorna avser var flickorna vistas medan oron för pojkar kopplas till vad de gör. När F15 inte hör av sig för att berätta var hon befinner sig läggs ansvaret för andras oro på henne. Hennes omgivning är orolig för att hon utsätter sig för

farliga situationer och detta stärks genom att hon inte hör av sig. Ansvar att höra av sig är inget som framkommer av pojkarnas domar, de frikopplas ansvar att lugna andra då det inte anses vara deras uppgift. Här kan vi se paradoxen i ansvarstagandet för flickor i och med den motsägande ansvarsfördelningen. Flickan ansvarar dels för att lugna sin omgivning, dels för de potentiella risker som andra kan utsätta henne för. Samtidigt som hon inte anses vara kapabel att ta hand om sig själv förväntas hon ta ansvar för andras handlande gentemot henne.

Enligt Schlytter (2016, s. 113; 1999, s. 136) kan oron för flickorna förklaras genom kopplingen till det biologiska könet, eftersom hon menar att det bara är flickors kropp och sexualitet som är av relevans. Vi drar därmed slutsatsen att flickan är en sexuell konstruktion. Riskerna och oron kring vad som kan hända henne när ingen har "kontroll" över var hon befinner sig kan därmed förstås om en oro för vad hon kan utsättas för som offer för en sexualiserad konstruktion av henne.

Hennes benägenhet att inte bry sig om vad som händer henne försätter henne i direkt farliga miljöer och med ett olämpligt umgänge i form av äldre och kriminella personer. (F14)

För att utveckla resonemanget om flickan som ansvarstagande för yttre omständigheter tydliggörs detta ytterligare i ovan citat där de yttre omständigheterna utgörs av den miljö flickan vistas i. Detta stärker att flickan genom sitt umgänge får ta ansvar för konsekvenserna för andras beteende enbart genom att vistas med dem, vilket Pettersson och Vogel Andersson (2023, s. 53) också identifierat. De menar att oron för flickor kretsar kring den ospecifika miljön, för pojkar är oron specifikt kopplad till kriminalitet.

Pojkars framtid och flickors bristande skolgång

Bristande skolgång är också något som nämns i de flesta domarna oavsett kön. Förvaltningsrätten lägger dock inte mycket vikt vid denna riskfaktor förutom de gånger de oroar sig för pojkarna och deras framtid.

Xs utveckling har därtill redan tagit skada av den kriminalitet han varit inblandad i då hans belastningsregister och avsaknaden av skolgång kan komma att medföra svårigheter för honom att ta sig in på arbetsmarknaden. (P8)

Att X har haft en bristfällig skolgång och inte heller någon annan meningsfull sysselsättning är också en omständighet som är ägnad att väcka oro för hans framtida utveckling. (P10)

Vad som blir tydligt av citaten ovan är att den oro som uttrycks för pojkarna kopplas till deras framtid på grund av deras bristande skolgång. Att det läggs särskilt vikt vid hur bristande skolgång påverkar framtidsutsikterna är något som endast uttrycks i pojkarnas domar. Vi kopplar detta till den traditionella normen av det manliga könet som den förvärvsarbetande och normen om det kvinnliga könet som hemmafru. På en samhällelig nivå blir detta en oro då det förväntas av pojkarna att bidra till samhället på ett annat sätt än flickorna, som istället ska bidra till hemmet. Därav tolkar vi oron för pojkarnas möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden som en samhällelig oro för att pojkarna inte ska kunna leva upp till normen som den inkomstbringande. Enligt Laanemets och Kristiansen (2008, s. 16) är könsnormer starkt kopplade till respektive förväntningar på flickor och pojkar som "fungerande samhällsmedborgare". Vi anser att detta är en förklaring till varför fokuset på pojkars möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden uppmärksammas i förvaltningsrättens domar.

I anmälan framkommer att F9 inte kommit till skolstart och att skolan inte har kunnat få tag på henne. (F9)

Hon saknar en fungerande skolgång och har knappt varit i skolan sedan terminen startade. (F6)

Skillnaden på beskrivningarna mellan pojkar och flickors bristande skolgång kan tolkas som att det är flickornas fel att de inte har en fungerande skolgång. Därmed tillskrivs inte flickorna samma oro, utan återigen ansvar, då de själva anses vara orsaken till detta. Enligt Schlytter (1999, s. 117) har flickorna relativt små problem i skolan jämfört med pojkarna som har större problem. Vi håller inte med

om denna förklaring utan tolkar vårt empiriska material utifrån att flickornas skolproblematik beskrivs som mindre utifrån vad som förväntas av dem. Bristande skolgång innebär samma konsekvenser för flickor och pojkar och vi menar att motsatsen är en konstruktion baserad på könsnormer. Att den traditionella könsnormen om kvinnan som hemmafru fortfarande i dagens samhälle existerar tyder på att diskurserna, som ska vara påverkade av tid och kultur, inte är så flexibla som flertal teoretiker inom diskurspsykologin menar. Även om det i vårt samhälle idag förväntas av kvinnor att de arbetar, blir denna konstruktion i flickornas domar befängd. De traditionella normerna om mannen som förvärvsarbetare och kvinnan som hemmafru överensstämmer med den heterosexuella matrisen eftersom normerna kompletterar varandra genom sin motsats.

Något som genomsyrar beskrivningen av flickorna kopplat till deras skolgång är valet av ord som förvaltningsrätten använder. Genom benämningarna att hon *inte kommer till skolan* och *knappt har varit i skolan* läggs återigen ansvaret på flickorna. Som redan tydliggjorts tillskrivs flickorna generellt mer ansvar vilket även blir tydligt i förhållande till deras skolgång. Vad som utmärker sig i förvaltningsrättens beskrivningar av pojkars frånvaro i skolan är att de beskrivs ha en *hög skolfrånvaro* eller en *problematisk skolgång* men utan att de tillskrivs ytterligare ansvar för detta. Genom att använda olika ord skapar därmed förvaltningsrätten olika könskonstruktioner kopplat till skolproblematiken.

Flickors bristande självrespekt och pojkars respektlöshet

Respektlöshet är ytterligare något som nämns genomgående för både pojkar och flickor i domarna. Hur denna respektlöshet beskrivs skiljer sig däremot genom att pojkarna beskrivs uppvisa en bristande respekt gentemot vuxna och auktoriteter medan flickorna beskrivs brista i respekten mot sig själva. Beskrivningarna av flickornas och pojkarnas vardera respektlösa beteenden resulterar i oro på olika sätt beroende på dess konsekvenser.

X uppvisar även ett utåtagerande, aggressivt och respektlöst beteende gentemot familjemedlemmar och myndighetspersoner. [...] Under

utredningstiden har det även framkommit att han har ett myndighetsförakt och problem med att rätta sig efter auktoriteter. (P15)

Hon lägger ut filmer och bilder på sig själv på ett sätt som socialtjänsten bedömer är skadligt för henne. X bryter mot samhällets normer, riskerar att skada sin hälsa och utveckling och tycks inte förstå allvaret i de saker som inträffar kring henne. (F10)

Genom ovan citat redovisas hur vikt läggs vid pojkens "respektlösa beteende" och vilka detta beteende riktar sig till, vilket är något som nämns endast i domarna som rör pojkar. Flickans beteende bryter mot normen i och med vad hon gör mot sig själv, pojkens beteende är normbrytande genom vad han gör mot andra.

Även hans normbrytande beteende i övrigt och bristande respekt för vuxenvärlden ger anledning till oro. (P10)

Det framgår vidare att X har haft olämpliga kontakter via sociala medier och att hon vistats i olämpliga miljöer. (..) (F2)

Det är inte uttryckt i förvaltningsrättens beskrivning av F2s agerande, utan vår tolkning av citatet är att hon är respektlös mot sig själv i och med sina olämpliga kontakter. I och med att hennes olämpliga kontakter ligger till grund i bedömningen för flickans socialt nedbrytande beteende, är det fokus på vad kontakten gör med henne och inte att kontakten i sig är olämplig. Kopplat till flickan som sexuellt konstruerad stärker detta resonemang att flickan genom sitt beteende är respektlös mot sig själv. Flickorna kränker sig själva medan pojkarnas beteende är respektlöst och kränkande mot andra. Att det i pojkarnas domar även nämns hur detta beteende riktar till myndighetspersoner och auktoriteter bidrar till konstruktionen av den busige pojken.

Det beskrivna respektlösa beteendet hos de unga leder till olika konsekvenser kopplat till kön. Oron för flickorna förstärks genom bristande självrespekt och att de i och med att detta försätter sig i olämpliga miljöer och potentiellt farliga situationer. Gällande pojkarna riktas oron istället mot deras omgivning genom det respektlösa beteendet som pojkarna uppvisar gentemot dem. Här finns ingen oro

kopplat till vad denna respektlöshet får för konsekvenser gällande den enskilde pojken. Genom flickornas respektlösa beteende gentemot sig själva bidrar de till att upprätthålla konstruktion av den duktiga flickan, detta då det hade ansetts vara normbrytande om flickan istället hade varit respektlös mot sin omgivning. Pojkarna upprätthåller på samma sätt konstruktionen av den busige pojken då de enligt denna tillåts utmana sin omgivning i högre utsträckning.

I Laanemets och Kristiansens (2008, s. 37) undersökning beskrivs bemötandet gentemot pojkar som mycket hårdare än gentemot flickor, exempel genom att behandlarna använder "raka rör" "pekar med hela handen" och visar "var skåpet ska stå". Vi anser att detta bekräftar konstruktionen av killar som hårda och okänsliga. Genom sin förutfattade bild av pojkar som just detta finns det inte i behandlarnas tolkningsrepertoar att pojkar kan vara något annat än just hårda och okänsliga vilket förklarar deras bemötande. I och med att behandlarna agerar enligt rådande normer genom sitt sätt att hantera pojkar, innebär det samtidigt att pojkarnas beteende är en respons på detta vilket visar på att allt är en ond cirkel.

Slutdiskussion

För att besvara studiens frågor valde vi den kvalitativa metoden diskursanalys med diskurspsykologin som utgångspunkt eftersom vi ville synliggöra hur kön konstrueras i förvaltningsrättens domar rörande LVU. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns skillnader i hur flickor och pojkars normbrytande beteende konstrueras i förvaltningsrättens LVU-domar. När förvaltningsrätten tolkar de ungas beteenden som performativa handlingar i enlighet med deras tolkningsrepertoar bidrar förvaltningsrätten till konstruktionen av kön. Enligt vår tolkning ligger dessa konstruktioner i linje med stereotypa normer vilka är kopplade till rådande könsdiskurser.

Som svar på vår frågeställning om vilka normbrytande beteenden som konstrueras för de olika könen har vi i vår analys synliggjort vissa mönster. Förvaltningsrätten har ett stort fokus på kriminalitet och missbruk bland de unga och i beskrivningarna kring dessa problemområden finns det en likhet mellan pojkar och flickor. Flickorna tillskrivs missbruk i högre grad och detsamma görs för

pojkar kopplat till kriminalitet. De normbrytande beteenden som inte får lika stort utrymme i domarna, såsom avvikande och bristande skolgång, nämns endast i förbifarten. Det är i dessa förminskade normbrytande beteenden som de stora skillnaderna är som tydligast. När vi gått på djupet i det diffusa, det som nämns utan vidare utveckling, ser vi de underliggande värderingarna i konstruktionen av kön.

De ungas normbrytande beteende förstås utifrån konstruktionerna av den duktiga flickan och den busige pojken, vilka är de könsdiskurser vi hittat som svar på vår andra frågeställning. Om vi ser dessa konstruktioner som en del av förvaltningsrättens tolkningsrepertoar, blir det tydligt varför de används för att förstå flickors och pojkars beteenden i och med att tolkningsrepertoarer innehåller ett begränsat antal termer. När vi utgår från denna begränsning blir det enklare att förstå varför vissa diskurser, såsom den kriminella flickan, inte finns i förvaltningsrättens domar. Genom konstruktionen av den busige pojken ges pojkar ett större handlingsutrymme och får därmed tillåtelse att utmana gränser i större mån än flickorna. Flickor ses som det svagare könet och anses vara i behov av skydd. Detta tydliggörs särskilt då flickorna kopplas till sitt biologiska kön och vad den symboliserar, av den anledningen uttrycks särskild oro gällande flickornas miljö och umgänge. Flickorna görs ansvariga för sitt eget och andras beteenden samt potentiella risker, till skillnad från pojkarna där oron i majoriteten av domarna kopplas direkt till pojkarnas eget normbrytande beteende. Det är endast i flickornas domar som missbruk beskrivs som självmedicinering mot psykisk ohälsa vilket stärker konstruktionen av flickor som bärare av det svagare könet.

I enlighet med den heterosexuella matrisen utgör de olika könen varandras motsatser och när flickor konstrueras som svaga konstrueras pojkar som starka. När vi utgår från att kön konstrueras för att fylla det tomrum som lämnas kvar efter att det ena könet är uppfyllt blir detta tydligt i domarna. I vår analys har vi satt pojkars beteende mot flickornas och det som synliggjorts är att pojkars och flickors beteenden inte beskrivs som lika. När pojkar är kriminella, är flickor utåtagerande. När pojkar testar narkotiska preparat, har flickor ett utbrett missbruk. När pojkar brister i respekt mot andra, gör flickorna det i förhållande

till sig själva. Det pojkar gör kan inte flickor göra, vilket tydligt visar på hur beskrivningen av dessa beteenden går i linje med den heterosexuella matrisen då konstruktionen av könen bara existerar i motsats till varandra.

Eftersom vår undersökning redovisar skillnader i hur flickors och pojkars normbrytande beteende konstrueras menar vi att en större medvetenhet kring könsnormer i socialt arbete är nödvändig. Detta för att tydliggöra de konsekvenser de olika konstruktionerna av kön kan innebära i praktiken för den unge. Genom att se tolkningsrepertoarer som förklaring till varför somliga diskurser legitimeras och andra inte anser vi att vi bör ställa oss kritiska till vår syn på världen för att ifrågasätta rådande könsstereotyper. Förvaltningsrättens domar grundas i socialtjänstens utredningar och av den anledningen skulle det vara intressant att genomföra en liknande studie med socialtjänstens utredningar som empiriskt material. Vi misstänker att det finns liknande mönster i utredningarna och ökad medvetenhet kring detta skulle kunna innebära att det i framtiden möjliggör mer variation i konstruktionen av kön.

Referenser

Agnafors, Marcus, Kakaee, Miran & Violetta Altamirano Ponce (2017/18) Fel beteende – Om normer och värderingar vid tillämpningen av ”annat socialt nedbrytande beteende”, 3 § LVU. *Juridisk tidskrift*, (3): 613–632.

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber

Anderberg, Mats & Mikael Dahlberg (2018) Gender differences among adolescents with substance abuse problems at Maria clinics in Sweden. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 35 (1): 24–38.

Andersson Vogel, Maria (2012) *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor: om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Andersson Vogel, Maria (2016) Psykisk ohälsa, utsatthet och en legitimerande oro - diskursiva förståelser av flickor som placeras vid särskilda ungdomshem. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 23 (2): 109–128.

Blomberg-Kroll, Helena, Kroll, Christian & Anna Meeuwisse (2013) Nordic social workers' assessments of child welfare problems and interventions: a common model in child welfare? *European Journal of Social Work*, 16 (3): 311–326.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Butler, Judith (2007) *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Clopton, Kerri, Handwerk, Michael L., Huefner, Jonathan C. & Kathy E. Hoff (2006) Gender Differences in Adolescents in Residential Treatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76 (3): 312–324.

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik - vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Kritsotakis, George, Psarrou, Maria, Vassilaki, Maria, Androulaki, Zacharenia & Anastas E. Philalithis (2016) Gender differences in the prevalence and clustering of multiple health risk behaviours in young adults. *Journal of advanced nursing*, 72 (9): 2098–2113.

Laanemets, Leili & Arne Kristiansen (2008) *Kön och behandling inom tvångsvård - En studie av hur vården organiseras med avseende på genus*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS)

Lundström, Tommy & Marie Sallnäs (2016) Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 10 (2–3): 193–213.

Mattsson, Tina (2021) *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups

Pettersson, Tove & Maria Andersson Vogel (2023) Tvångsomhändertaganden av unga – betydelse av kön, härkomst och socioekonomisk bakgrund för bedömningar i LVU-mål. Stockholm: Kriminologiska institutionen

Potter, Jonathan (1996) *Representing reality*. London: Sage Publications Ltd

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell (1987) *Discourse and social psychology*. London: Sage Publications Ltd

Schlytter, Astrid (1999) *Kön och juridik i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB

Schlytter, Astrid (2016) Kvinnokroppen som text. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 7 (1–2): 109–136.

Socialstyrelsen (2023) *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2022*.
<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/alla-statistikamnen/barn-och-ungdom/> [Hämtat: 2024-05-15].

Svensk författningssamling

Prop. 1989/90:28. *Om vård i vissa fall av barn och ungdomar*

SFS 1990:52. *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*